

ΓΙΑΝΝΟΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Πρόεδρος ΚΕΠΠ
πρώην Υπουργός

**«Ελλάδα και Ευρώ: Επανάταξη ή
Αποχώρηση;»**

Ομιλία στο Συνέδριο «Επιμελώς Επιχειρείν 2015»

Τρίτη, 19 Μαΐου 2015

Ελλάδα και Ευρώ: Επανάταξη ή Αποχώρηση;

Η ένταση με την οποία έχει πληγεί η χώρα μας από την κρίση χρέους την έχει μετατρέψει σε παρία της Ευρώπης και ‘σκουπίδι’ των διεθνών αγορών. Το ζητούμενο σήμερα είναι η επανάταξη στην ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση και η επιβίωση στην παγκοσμιοποιημένη διεθνή οικονομία.

Ανατρέχοντας στην ενταξιακή περίοδο, είναι σκόπιμο να υπενθυμίσουμε το σκεπτικό της προσπάθειας προσχώρησης στη ζώνη του ευρώ. Οι ελληνικές οικονομικές επιδόσεις κατά τις δύο πρώτες μεταπολιτευτικές δεκαετίες δεν ήταν ικανοποιητικές: χαμηλή ανάπτυξη, υψηλός πληθωρισμός και ανεργία, τεράστια δημοσιονομικά ελλείμματα, αυξανόμενο χρέος, υποτιμώμενο νόμισμα, ανεπαρκείς υποδομές. Η απουσία μακροοικονομικής πειθαρχίας των κυβερνήσεων και η τάση να υποκύπτουν σε λαϊκιστικές πιέσεις και σε κατεστημένα συμφέροντα εξηγούν την οικονομική αδυναμία αυτής της περιόδου.

Η αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974 θεμελίωσε τα ανθρώπινα και τα πολιτικά δικαιώματα και προώθησε την κοινωνική δικαιοσύνη. Απέτυχε, όμως, να εκσυγχρονίσει την οικονομία. Για τους προοδευτικούς πολίτες, η ένταξη στην οικονομική και νομισματική ένωση θα καθιέρωνε ένα σύστημα κινήτρων και κυρώσεων που θα παρακινούσε το πολιτικό σύστημα να ξεπεράσει το λαϊκισμό και να υπηρετήσει μακροχρονιότερους στόχους, όπως η βελτίωση της παραγωγικότητας και η θεσμική μεταρρύθμιση.

Στη διάρκεια της ενταξιακής προσπάθειας, κατά την περίοδο 1994-2001, ασκήθηκε υπεύθυνη πολιτική. Η οικονομία σταθεροποιήθηκε ραγδαία, η εμπιστοσύνη επιχειρήσεων και καταναλωτών ανέκαμψε, οι επενδύσεις επιταχύνθηκαν ενώ υλοποιήθηκαν σημαντικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Ο ρυθμός ανάπτυξης αυξήθηκε στο 4% και παρέμεινε σε αυτό το επίπεδο από το 1997 μέχρι την εκδήλωση του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού κραχ το 2007-2008.

Όμως, λίγα χρόνια μετά την ένταξη, από τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας, η Ελλάδα διολίσθησε στις παλιές της συνθήκες - υπαγορευμένες από ένα χρόνιο λαϊκισμό -, τη δημοσιονομική χαλαρότητα και τη μεταρρυθμιστική αδράνεια. Η απελευθέρωση της οικονομίας και η μεταρρύθμιση του κράτους μετατράπηκαν σε ρητορικά σχήματα χωρίς καμία αντιστοίχιση με την πραγματικότητα, που διαμορφωνόταν σύμφωνα με εναλλακτικά λαϊκιστικά υποδείγματα. ‘Λεφτά υπήρχαν’ για αθρόες προσλήψεις και σπάταλη διαχείριση. Αποτέλεσμα ήταν η κρίση χρέους του 2009-2010 και η δραματική επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης.

Πρέπει να ξεκινήσουμε πάλι από την αρχή, αν και από δυσμενέστερες θέσεις. Το ΑΕΠ έχει συρρικνωθεί επικίνδυνα από τη βαθεία και παρατεταμένη ύφεση, την τεράστια ανεργία - ιδιαίτερα στους νέους - που απαξιώνει το εργατικό μας δυναμικό, καθώς και την αποθάρρυνση της επιχειρηματικότητας. Επιπλέον, η ίδια η αποτυχία καθώς και η αδυναμία τήρησης των συμφωνιών έχουν υποσκάψει την αξιοπιστία της χώρας.

Η διαδικασία επανένταξης προσκρούει σε ένα μεγάλο αντικειμενικό και ιδεολογικό εμπόδιο, το Μνημόνιο. Η συμφωνία που έχει συναφθεί με τους δανειστές και εφαρμόζεται εδώ και πέντε χρόνια κατέληξε να συμβολίζει την κατάρρευση της οικονομίας, την κοινωνική αναλγησία και την εθνική υποτέλεια. Σε αντίθεση με άλλες υπερχρεωμένες χώρες όπου, παρά τις αδυναμίες και τα σφάλματα σχεδιασμού και υλοποίησης καθώς και έντονες κοινωνικές αντιδράσεις, αντίστοιχες γερμανικής έμπνευσης πολιτικές απέδωσαν κάποια αποτελέσματα για την σταθεροποίηση των οικονομιών και την έξοδο από την ύφεση, στη χώρα μας η αποτυχία υπήρξε παταγώδης. Τεράστιες θυσίες χωρίς απόδοση. Ακόμα και η βελτίωση των δημοσίων οικονομικών συνοδεύτηκε από αύξηση του δημοσίου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ και επιδείνωση της βιωσιμότητάς του, δηλαδή των προοπτικών αποπληρωμής του. Στην αντίληψη της μεγάλης πλειοψηφίας των συμπολιτών μας, το ξεπέραςμα της κρίσης περνάει μέσα από τον τερματισμό των πολιτικών που ταυτίστηκαν με τα Μνημόνια.

Όπως δείχνει η εμπειρία των διαπραγματεύσεων που διεξάγονται τους τελευταίους τρεις μήνες, ο στόχος αυτός δεν επιτυγχάνεται. Έχει, λοιπόν, κρίσιμη σημασία να υπάρξει μια αντικειμενική αποτίμηση της εφαρμογής αυτών των πολιτικών στη χώρα μας, ώστε σε συνεργασία με τους εταίρους μας να αποφασίσουμε - το ταχύτερο δυνατό διότι τα αποθέματα ρευστότητας εξαντλούνται - πώς να προχωρήσουμε.

Στο πεδίο της ευρωζώνης, υπάρχει, πλέον, γενικότερη αναγνώριση του γεγονότος ότι η συνταγή δημοσιονομικής εξυγίανσης και διαρθρωτικών αλλαγών δεν αρκεί για την έξοδο των υπερχρεωμένων χωρών της ευρωζώνης από την κρίση. Πρέπει να εφαρμοστούν μέτρα τόνωσης της ζήτησης σε ευρωπαϊκή και περιφερειακή κλίμακα, με άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής από τις οικονομικά ισχυρότερες χώρες καθώς και χρηματοδότηση επενδυτικών προγραμμάτων στις αδύναμες χώρες, για να αντισταθμιστούν οι συνέπειες της λιτότητας. Η παρατεταμένη ύφεση προκαλεί τεράστιο, και απαράδεκτο για μια δημοκρατία, κοινωνικό κόστος, ενώ αφαιρεί τα κίνητρα και εξαλείφει τις προϋποθέσεις για την αποτελεσματική υλοποίηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων. Παράλληλα, πρέπει να ανασυγκροτηθεί το σύστημα διακυβέρνησης της ευρωζώνης στην κατεύθυνση της δημοσιονομικής και πολιτικής ενοποίησης ώστε η νομισματική ένωση να εξοπλιστεί με επαρκέστερα μέσα καταπολέμησης των χρηματοπιστωτικών κρίσεων και να διαμορφωθεί κλίμα εμπιστοσύνης που θα απέτρεπε την εκδήλωση παρόμοιων κρίσεων στο μέλλον.

Ειδικότερα για τη χώρα μας, λόγω των πρωτοφανών διαστάσεων που έχει προσλάβει η κρίση, απαιτούνται ηπιότεροι στόχοι δημοσιονομικής προσαρμογής καθώς και ουσιαστική μείωση του βάρους του δημόσιου χρέους, ενώ πρέπει να επιταχυνθεί και να ολοκληρωθεί η μεταρρυθμιστική προσπάθεια για τη βελτίωση της παραγωγικότητας και την ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας.

Η Ελλάδα, κατά τη διάρκεια εφαρμογής των Μνημονίων, διόγκωσε τις αδυναμίες του σχεδιασμού τους εξουδετερώνοντας τις θετικές τους πλευρές. Οι κυβερνήσεις της τελευταίας πενταετίας υλοποίησαν πλήρως τα μέτρα λιτότητας, δηλαδή τις αυξήσεις φόρων και τις περικοπές εισοδημάτων και κοινωνικών δαπανών, ενώ στον τομέα των μεταρρυθμίσεων, όπως οι ιδιωτικοποιήσεις, οι απελευθερώσεις αγορών και κλειστών επαγγελμάτων καθώς και ο εκσυγχρονισμός του κράτους, υπήρξαν ολιγοφρία, παραλείψεις και πολύ χαμηλή αποτελεσματικότητα.

Είναι φανερό ότι επελέγη, ως πολιτικά λιγότερο επαχθής, η διάχυση του κόστους στα πλατειά λαϊκά στρώματα αντί της σύγκρουσης με επιχειρηματικά και συντεχνιακά συμφέροντα που αντιτίθενται στις μεταρρυθμίσεις. Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η ανταγωνιστικότητα ενισχύθηκε αποκλειστικά λόγω της μεγάλης μείωσης του εργατικού κόστους, δηλαδή της 'εσωτερικής υποτίμησης'. Η παραγωγικότητα, που αποτελεί το βασικό αναπτυξιακό μοχλό, παρέμεινε στάσιμη καθιστώντας την Ελλάδα τη μόνη από τις αντίστοιχες αδύναμες χώρες του ευρωπαϊκού νότου που δεν κατόρθωσε να αυξήσει τις εξαγωγές της. Η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου προήλθε από τη μείωση των εισαγωγών λόγω της ύφεσης που προκάλεσε η υπερβολική λιτότητα.

Ο συνδυασμός ελαττωματικού σχεδιασμού και στρεβλής εφαρμογής εξηγούν την καθολικότητα της αποτυχίας των Μνημονίων. Για την έξοδο από την κρίση απαιτείται ένα νέο ξεκίνημα.

Όμως, η διευθέτηση των διαφορών με τους δανειστές μας δεν πρέπει να οδηγήσει σε διακινδύνευση της συμμετοχής μας στην ευρωζώνη. Η ένταξη αποτελεί μεγάλο κεκτημένο της μεταπολίτευσης. Δεν υπάρχει εναλλακτική ομάδα ή ένωση χωρών ικανή να προσφέρει πλαίσιο σταθερότητας και ανάπτυξης για την οικονομία μας. Εξάλλου, ενδεχόμενο αδιέξοδο στις διαπραγματεύσεις θα καταλήξει σε χρεωκοπία και κατάρρευση της εμπιστοσύνης, προκαλώντας χρηματοοικονομική κρίση. Τρίτο δάνειο διάσωσης θα συνδεόταν με εισαγωγή νέου νομίσματος και αποχώρηση από το ευρώ. Η οικονομία θα βυθιζόταν σε βαθύτερη ύφεση, ενώ οι κοινωνικές εντάσεις θα αυξάνονταν καθώς το βιοτικό επίπεδο θα σημείωνε νέα μεγάλη κάμψη. Τα οφέλη από ένα ανταγωνιστικότερο νόμισμα θα ήταν πολύ περιορισμένα λόγω της στενής εξαγωγικής βάσης, και θα εξανεμιζόνταν σε ένα φαύλο κύκλο υποτιμήσεων και αυξανόμενων επιτοκίων. Χωρίς πίεση από το διεθνές περιβάλλον, η Ελλάδα θα έχανε το κίνητρο για να προωθήσει μεταρρυθμίσεις, ενώ η αστάθεια θα διαιωνιζόταν γιατί η ευρωζώνη δεν θα λειτουργούσε ως ανάχωμα στη δημοσιονομική και χρηματοοικονομική χαλαρότητα.

Εξάλλου, συμφωνία με τους Ευρωπαίους εταίρους δεν μπορεί να επιτευχθεί με εκβιαστικές πρακτικές δήθεν ‘ανορθόδοξου πολέμου’, που καταστρέφουν την εμπιστοσύνη και παγώνουν καθεστώς αβεβαιότητας υπονομεύοντας τις προοπτικές της οικονομίας. Αντίθετα, η εξάντληση των αποθεμάτων ρευστότητας εξασθενίζει τη διαπραγματευτική θέση της χώρας. Σε κάθε περίπτωση, το προσδοκώμενο, αβέβαιο έως απίθανο, όφελος από αυτές τις πρακτικές θα ήταν ασήμαντο μπροστά στην τεράστια ζημιά που προκαλούν.

Επιπλέον, η κατάρρευση της εμπιστοσύνης οδηγεί σε σκλήρυνση της στάσης των εταίρων μας. Χάνουμε φίλους και συμμάχους, ενώ οι κυβερνήσεις υποπτεύονται ότι θα τους εξαπατήσουμε αθετώντας συστηματικά τις υποσχέσεις μας. Πως θα επιτύχουμε το μείζονα στόχο της ελάφρυνσης του χρέους χωρίς αξιόπιστη δέσμευση υλοποίησης μακροχρόνιου σχεδίου μεταρρυθμίσεων;

Ακόμα και αν, τελικά, κατορθώσουμε να παραμείνουμε στην ευρωζώνη, οι σημερινές πολιτικές δεν διασφαλίζουν προοπτική ανάκαμψης. Απαιτείται ριζική αλλαγή πορείας. Χρειάζεται λιγότερη λιτότητα και περισσότερες και ουσιαστικότερες μεταρρυθμίσεις, στο πλαίσιο νέας συμφωνίας που θα εξασφαλίζει δανειακά κεφάλαια - απαραίτητα για να καλύψουν την πρόσφατη επιδείνωση της οικονομίας - καθώς και ελάφρυνση του χρέους.

Είναι φανερό η κρισιμότητα της σημερινής συγκυρίας. Η ρευστότητα ‘έπιασε πάτο’. Η χρεωκοπία είναι προ των πυλών.

Η παράλειψη της προηγούμενης κυβέρνησης να πραγματοποιήσει το ‘τελευταίο μίλι’ για να κλείσει ο μνημονιακός κύκλος και να αποκατασταθούν συνθήκες ομαλής χρηματοδότησης αποτέλεσε, αναμφισβήτητα, καίριο σφάλμα πολιτικής. Αυτό, όμως, δεν είναι λόγος επανάληψης του σφάλματος από τη νέα κυβέρνηση και μάλιστα σε πολύ χειρότερες συνθήκες. Οι πολιτικοί αναλαμβάνουν τις ευθύνες που τους αναλογούν σε κάθε χρονική στιγμή. Καθυστέρηση σήμερα θα έχει δραματικές επιπτώσεις. Η επίτευξη λύσης επιβάλλεται για την αποτροπή καταστροφικών εξελίξεων.

Το ‘τελευταίο μίλι’ είναι μακρύτερο σε σχέση με το τέλος του 2014. Όμως, πρέπει να πραγματοποιηθεί. Το περίγραμμα της λύσης είναι πλέον σαφές. Οι δημοσιονομικοί στόχοι πρέπει να αναθεωρηθούν ώστε η προσαρμογή να γίνει ηπιότερη αφήνοντας περιθώρια για ανάκαμψη της οικονομίας. Οι μεταρρυθμίσεις πρέπει να προχωρήσουν με γρήγορους ρυθμούς, χωρίς οπισθοδρομικές αναστολές, ώστε να δοθεί ώθηση στην παραγωγικότητα, τις επενδύσεις και την επιχειρηματικότητα. Η ελάφρυνση του χρέους πρέπει να είναι ουσιαστική για να απαλλάξει την οικονομία από ένα ασήκωτο βάρος και να εδραιώσει κλίμα εμπιστοσύνης σε ότι αφορά την κατοχύρωση μελλοντικών εισροών επενδυτικών κεφαλαίων από τον κίνδυνο αδυναμίας εξόφλησης υποχρεώσεων και στάσης πληρωμών.

Εξάλλου, στο διεθνή χώρο διαμορφώνονται θετικές τάσεις. Η ευρωζώνη ανακάμπτει. Ο ρυθμός ανάπτυξης θα φτάσει το 1,5% το 2015, από 0,9% το 2014, με ορισμένες

μεγάλες χώρες όπως η Γαλλία και η Ιταλία να ξεφεύγουν από την ύφεση ενώ ακόμα και αδύναμες οικονομίες, όπως η Ισπανία, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία, σημειώνουν για πρώτη φορά μετά την εκδήλωση της κρίσης χρέους ικανοποιητικές επιδόσεις.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες συνεχίζουν να ηγούνται στην παγκόσμια οικονομία, ενώ οι περισσότερες αναδυόμενες, ασιατικές κυρίως, υπερδυνάμεις διατηρούν αναπτυξιακή δυναμική. Η πτώση της τιμής του πετρελαίου, η υποτίμηση του ευρώ, η χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής στην ευρωζώνη αλλά και σε άλλες σημαντικές οικονομίες όπως η Ιαπωνία, καθώς και επενδυτικές πρωτοβουλίες όπως το 'πακέτο Γιούνκερ' λειτουργούν υποστηρικτικά για την παγκόσμια ανάκαμψη. Είναι η πρώτη φορά μετά το χρηματοοικονομικό κραχ του 2007-2008 που διαπιστώνεται σύγκλιση θετικών τάσεων.

Η Ελλάδα, έχοντας ήδη πληρώσει βαρύ οικονομικό και κοινωνικό τίμημα τα τελευταία χρόνια, αποτελεί θλιβερή εξαίρεση απουσιάζοντας από τις εξελίξεις. Η ύφεση επιστρέφει μετά από ένα διάλειμμα θετικότερων προσδοκιών που κράτησε μερικούς μήνες. Η προοπτική ανάκαμψης φαίνεται να σβήνει για το 2015. Πρέπει, όμως, να την κρατήσουμε ζωντανή για το 2016. Περισσότεροι από 1.200.000 συμπατριώτες μας είναι άνεργοι. Η πλειοψηφία των νέων που εισέρχονται στην αγορά εργασίας δεν βρίσκουν απασχόληση.

Η ευνοϊκή διεθνής συγκυρία αποτελεί μοναδική ευκαιρία για την υπέρβαση των εσωτερικών αντιφάσεων που δυσκολεύουν την επίτευξη συμφωνίας. Αν η κυβέρνηση κατορθώσει να αξιοποιήσει την προοπτική ανάκαμψης, θα είναι σε θέση να απορροφήσει το κόστος μιας συμβιβαστικής λύσης ανοίγοντας νέα σελίδα για την ελληνική οικονομία. Έφτασε η ώρα των αποφάσεων.